

Yr Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol: Diweddariad

Gofynnir i'r Cabinet:

Nodi'r cynnydd sydd wedi'i wneud o ran yr Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol

Nodi bod y gwaith i barhau ar sail y weledigaeth a'r egwyddorion ar gyfer cydraddoldeb rhwng y rhywiau yng Nghymru, ac ar sail y diffiniad o Lywodraeth Cymru ffeministaidd, fel y'i nodir yn y papur hwn

Nodi y caiff y camau nesaf eu cytuno mewn cyfarfodydd dwyochrog, rhwng y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip

Y materion

1. Ar Ddiwrnod Rhyngwladol y Menywod, sef 8 Mawrth 2018, cyhoeddwyd Adolygiad Cyflym o Gydraddoldeb gan gyn Brif Weinidog Cymru. Un o'r amcanion a nodwyd ar gyfer yr adolygiad oedd ystyried sut i gynnwys rhywedd yn y broses o wneud penderfyniadau, a hynny mewn ffordd flaenllaw, a sicrhau mai Cymru yw'r lle mwyaf diogel yn Ewrop i fod yn fenyw. Derbyniwyd adroddiadau Cam 1 gan Chwarae Teg a Chanolfan Polisi Cyhoeddus Cymru ym mis Gorffennaf 2018, a chytunodd y Cabinet ar gwmpas Cam 2 (CAB(17-18)66).
2. Prif ffocws Cam 1 oedd casglu tystiolaeth o Gymru, y Deyrnas Unedig a gwledydd eraill, a chanfod cyfleoedd ar gyfer gwneud gwaith manylach yng Ngham 2.
3. Mae swyddogion o bob rhan o Lywodraeth Cymru wedi bod yn ymateb i argymhellion Cam 1. Derbyniwyd mwyafrif yr argymhellion, yn llwyr neu'n rhannol, ac mae gwaith yn mynd rhagddo i symud ymlaen â'r rhain. Cynhaliwyd cyfres o gyfarfodydd dwyochrog rhwng Arweinydd y Tŷ a'r Prif Chwip bryd hynny a chyd-aelodau'r Cabinet yn ystod hydref 2018 i drafod yr adolygiad ymhellach. Cyhoeddwyd Datganiad Ysgrifenedig gyda'r diweddaraaf ym mis Tachwedd 2018. Mae nifer fechan o argymhellion y tu hwnt i rymoedd Llywodraeth Cymru. O ran y rhain rydym yn edrych ar bethau y gallwn eu gwneud i ddylanwadu ar y rhain ar lefel y Deyrnas Unedig.
4. O ran yr argymhellion yng Ngham 1 yr oedd angen rhagor o ystyriaeth yn eu cylch, cawsant eu hystyried ymhellach yng Ngham 2. Mae'r papur hwn yn nodi cynnydd o ran 2 o'r argymhellion hynny, sy'n allweddol i gyflawni argymhellion eraill:
  - Argymhelliad 1: rhaid i Gam 2 ddatblygu gweledigaeth ac ieithwedd a rennir ar gyfer cydraddoldeb rhywiol yng Nghymru; a

- Argymhelliad 2: rhaid i Gam 2 ddiffinio Llywodraeth Cymru 'ffeministaidd', gan gynnwys y weledigaeth a'r egwyddorion ar gyfer llunio polisïau a gwneud penderfyniadau, a rôl llywodraeth o ran newid diwylliant drwy ymgysylltu â'r cyhoedd, drwy addysg, a thrwy ei holl weithgareddau.
5. Mae'r weledigaeth a'r egwyddorion a nodir isod wedi'u datblygu gan Chwarae Teg, gyda chefnogaeth Grŵp Llywio Gweinidogol a Grŵp Cynghori Arbenigol, ac maent yn deillio o waith ymgynghori trylwyr ac eang.
6. Mae'r adolygiad hefyd wedi ystyried rhyngblethedd a'r effaith ychwanegol ar anghydbwysedd rhywiol o fod yn fenyw anabl, neu'n fenyw o leiafrif ethnig. Mae hwn yn faes sy'n aml yn frith o iaith dechnegol. Nod y weledigaeth, y daethpwyd iddi drwy gyfaddawdu, yw bod mor hygyrch â phosib, er mwyn i gymaint o bobl a phosib ei deall a'i gwerthfawrogi.

Y weledigaeth a'r egwyddorion

7. Y weledigaeth :

Mae Cymru sy'n gyfartal o ran rhyw yn golygu rhannu pŵer, adnoddau a dylanwad yn gyfartal rhwng pob menyw, dyn a phobl anneuaidd. Dyma weledigaeth lle mae'r llywodraeth yn anelu at greu amodau i sicrhau cydraddoldeb i bawb o ran deilliannau.

Rydym am weld Cymru lle...

- *mae'n bosibl i bob menyw gael annibyniaeth economaidd a bod gwerth i weithio am dâl ac yn ddi-dâl*
- *mae amrywiaeth o fenywod yn cael eu cynrychioli'n deg mewn swyddi dylanwadol gan gael eu grymuso i chwarae rôl ystyrlon mewn cymdeithas*
- *mae menywod yn rhydd rhag camwahaniaethu ac yn rhydd i fyw eu bywydau fel y mynnant.*
- *mae trais yn erbyn menywod, cam-drin domestig a thrais rhywiol yn dod i ben*
- *mae strwythurau pŵer sy'n rhoi menywod o dan anfantais yn cael eu herio*

- *mae menywod, dynion a phobl anneuaidd yn mwynhau hawliau ac amddiffyniadau cyfartal a chydaddoldeb o ran deilliannau.*

8. Dyma'r egwyddorion y cytunwyd arnynt ar gyfer Llywodraeth Cymru ffeministaidd:

Mae Llywodraeth Cymru ffeministaidd:

- *wedi ymrwmo i gydraddoldeb o ran deilliannau i fenywod, dynion a phobl anneuaidd ac mae'n gweithio i ysgogi newid diwylliannol a strwythurol*
  - *yn rhagweithiol o ran hyrwyddo a hybu cydraddoldeb a chael gwared ar y rhwystrau sy'n atal menywod rhag cymryd rhan weithredol yn yr economi, a bywyd cyhoeddus a chymdeithasol*
  - *yn rhoi safbwynt rhywedd wrth galon y broses o wneud penderfyniadau a dyrannu adnoddau a'r gyllideb*
  - *yn seiliedig ar feddylfryd rhyngblethol¹ tuag at ei gwaith; mae'n sicrhau cynrychiolaeth eang, cyfranogiad gan amrywiaeth o bobl ac mae'n gwrandao ar farn amrywiaeth o bobl*
  - *yn ffocysu ar bobl ac yn gydweithredol, gan sicrhau bod pob cymuned yn ymwneud â'i gwaith mewn ffordd ystyrlon*
  - *yn agored, yn dryloyw, ac yn atebol; ac mae'n croesawu pobl i graffu ar ei gwaith o safbwynt rhywedd;*
  - *yn gwneud defnydd o ddulliau datblygu a dadansoddi polisïau i wneud cydraddoldeb rhywiol yn rhan o'i holl waith, ac mae'n monitro cynnydd tuag at gydraddoldeb, gan ddefnyddio sail dystiolaeth;*
  - *yn arwain drwy esiampl, ac yn cefnogi cyrff cyhoeddus i weithredu i gyflawni cydraddoldeb.*
9. Nid yw'r disgrifiadau hyn yn disodli'r fframwaith cyfreithiol cyfredol, gan gynnwys darpariaethau mewn perthynas â'r nodwedd a warchodir, sef rhyw, fel y'i nodir yn Neddf Cydraddoldeb 2010, ond dylai weithredu fel disgrifiad ymarferol a all fod yn sail i waith datblygu polisïau a rhaglenni ac i gefnogi nodau ac amcanion yr adolygiad.
10. Yn seiliedig ar y weledigaeth a'r egwyddorion a'r cyfarfodydd dwyochrog arfaethedig rhyngof i ac aelodau'r Cabinet, caiff map i'n harwain at gydraddoldeb rhywiol ei gynhyrchu erbyn diwedd Cam 2 o'r adolygiad (Gorffennaf 2019). Bydd hyn yn nodi camau ymarferol o ran sut y gall Llywodraeth Cymru fynd ati i gyflawni ei hamcan o fod yn llywodraeth ffeministaidd a chaiff ei gyflwyno gerbron y Cabinet i

¹ *Dealltwriaeth o'r ffordd y gall nodweddion, fel rhywedd, hil neu ddosbarth, ddylanwadu ar ei gilydd, a chreu profiadau ac anfanteision unigryw sydd yn aml yn rhai amryfal.*

gael cytuno arno'n derfynol cyn ei gyhoeddi. Yn wreiddiol, yr amserlen oedd y byddai'r adolygiad yn gallu dylanwadu ar gyllideb olaf y cynulliad hwn.

Camau nesaf

11. Mae angen i Lywodraeth Cymru fod yn fodel rôl a chanolbwyntio ar yr hyn sydd angen iddi ei wneud i wella'u hun a gwella pethau'n gyffredinol. Golyga hyn ddylunio polisiâu gyda'r nod clir o hyrwyddo cydraddoldeb. Cynigïaf gynnal rownd arall o gyfarfodydd dwyochrog gyda chydweithwyr yn y Cabinet yn ystod y tymor hwn. Yn y cyfarfodydd hyn, trafodwn sut i arddangos ymroddiad cynnar i'r weledigaeth a'r egwyddorion, a gofynnir i Weinidogion bennu meysydd polisi braenaru o fewn eu portffolios lle gellid gweithredu'n gynnar. Hefyd, efallai y bydd yna feysydd y byddai'n ddefnyddiol i'r Gweinidogion eu hystyried cyn yr Adolygiad o Wariant. Yn ychwanegol at feysydd polisi braenaru, dylai Gweinidogion ystyried a oes unrhyw ysgogiadau cyfredol y gellid eu defnyddio; er enghraifft, drwy gaffael, yn enwedig yn ystod ail gam yr adolygiad cyfredol, drwy lythrau cylch gwaith i gyrff hyd braich, neu drwy gryfhau'r Contract Economaidd.
12. Mae Canolfan Polisi Cyhoeddus Cymru ar hyn o bryd yn trefnu bod dirprwyaeth o arbenigwyr o wledydd nordig i ymweld â Chymru yn nes ymlaen y mis hwn i drafod y mathau o newidiadau y gellid eu hystyried a hefyd gysyniadau megis prif-ffrydio rhywedd a chyllidebu ar gyfer rhywedd. Bydd yr ymweliad hwn yn sail bellach i'r camau ymarferol y gall Llywodraeth Cymru eu cymryd i gyflawni a gwireddu'r weledigaeth a'r egwyddorion uchod.

Cyngor Cyfreithiol

13. Mae Gwasanaethau Cyfreithiol wedi ystyried y weledigaeth a'r egwyddorion arfaethedig. Nodant fod ffocws cryfach ar gydraddoldeb rhywiol yn creu'r potensial am ddargyfeirio ystyriaethau polisi ac adnoddau o ran grwpiau sy'n rhannu nodweddion eraill a warchodir fel y'u nodir yn Neddf Cydraddoldeb 2010. Cynghorant fod y Ddeddf honno'n darparu ar gyfer gweithredu cadarnhaol o ran ffafrio grwpiau penodol o dan adran 158, gan gynnwys lle bo "*persons who share a protected characteristic suffer a disadvantage connected to the characteristic*" a nodant fod angen sicrhau bod unrhyw weithredu o'r fath yn gymesur. Bydd hefyd angen i unrhyw weithredu o'r fath gael ei gyfiawnhau, o ystyried y potensial i'r gweithredu dan sylw gael ei herio.
14. Mae Gwasanaethau Cyfreithiol hefyd yn nodi bod nifer o'r egwyddorion o ddyletswyddau statudol cyfredol sy'n dod o Ddeddf Cydraddoldeb 2010, adran 77 o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006 (cyfle cyfartal) a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae rhai materion penodol werth eu hystyried. Mae'r egwyddorion yn adlewyrchu dyletswyddau penodol o fewn cyd-destun penodol, ond nid ydynt o reidrwydd yn adlewyrchu pob dyletswydd berthnasol. Er enghraifft, mae'r

pumed pwynt bwled yn seiliedig ar yr egwyddor datblygu cynaliadwy (5 ffordd o weithio) o 'gyfranogiad' o dan adran 5(2)(d) o Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, er nad yw'r egwyddorion cydraddoldeb yn seiliedig ar yr holl elfennau eraill o'r egwyddor datblygu cynaliadwy. Serch hynny, bydd y dyletswyddau eraill hynny'n parhau'n berthnasol i Lywodraeth Cymru.

15. Mae Gwasanaethau Cyfreithiol hefyd yn nodi bod y drydedd egwyddor (sef "*rhoi safbwynt rhywedd wrth galon y broses o wneud penderfyniadau a dyrannu adnoddau a'r gyllideb*") yn eang iawn ac y gellid ei ddehongli mewn gwahanol ffyrdd o ran i ba raddau y dylai'r egwyddor honno fod yn gymwys i'r broses o wneud penderfyniadau (ee. o benderfyniadau strategol i benderfyniadau mwy cyffredinol lle nad oes llawer o ryddid a disgresiwn). Mae Gwasanaethau Cyfreithiol yn nodi y gallai datgan yr egwyddor honno'n gyhoeddus greu ffordd o herio penderfyniadau drwy adolygiad barnwrol – ar y sail bod yr egwyddor yn creu disgwyliad dilys y byddai safbwynt rhywedd yn gyffredinol ymhlyg ym mhrosesu penderfynu Llywodraeth Cymru.

Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol

16. Mae Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol yn aelod o'r Grŵp Llywio i sicrhau bod y gwaith yn cyd-fynd â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Mae'r gweithrediadau a nodir yn y papur hwn yn cyfrannu at yr holl amcanion llesiant, yn arbennig at yr amcan o Gymru fwy cydradd. Fodd bynnag, mae'r hyn fydd yn deillio o'r adolygiad yn debygol o effeithio ar amcanion eraill hefyd, er enghraifft 'Cymru lewyrchus', drwy sicrhau cydraddoldeb rhywiol. Mae hefyd yn gysylltiedig â Gwaith Teg. Mae Chwarae Teg yn defnyddio'r 5 ffordd o weithio fel sail i'w hymagwedd tuag at Gam 2.

Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn

17. Mae'r gweithrediadau'n cyfrannu'n uniongyrchol at wireddu Confensiwn y Cenhedloedd Unedig ar Hawliau'r Plentyn, gan gynnwys, ond heb fod yn gyfyngedig i, Erthygl 27 (hawl i safon byw digonol), Erthyglau 28 a 29 (hawl i addysg ac i ddatblygu). Mae hefyd yn cysylltu â gwaith Emma Renold gyda phobl ifanc o ran addysg rhyw a chydberthynas yng Nghymru a'i gwaith i ddatblygu '**AGENDA: Canllaw pobl ifanc ar wneud i gydberthnasau cadarnhaol gyfrif**'.

Y Gymraeg

18. Mae ymrwymadau Llywodraeth Cymru o dan Safonau'r Gymraeg wedi'u hystyried wrth ddrafftio'r cyngor hwn.

Cydraddoldeb a Hawliau Dynol

19. Mae cydraddoldeb rhywiol yn hawl ddynol sylfaenol, mae hefyd yn sail hanfodol ar gyfer byd heddychlon, llewyrchus a chynaliadwy – yn y bôn, mae'n fater o ddemocratiaeth, cynrychiolaeth, a chyfiawnder cymdeithasol.

Y Gofynion o ran Cyllid a'r Goblygiadau o ran Llywodraethu

20. Mae'r cyllid ar gyfer cyflawni Cam 2 eisoes yn ei le felly nid oes costau ychwanegol i'w hystyried ar hyn o bryd. Fodd bynnag, efallai y bydd costau'n deillio o gyflawni'r weledigaeth drwy'r 'map'. Caiff rhagor o gyngor ei roi pan gaiff pan fydd y 'map' yn barod a bod mwy o eglurder o ran sut y gall Llywodraeth Cymru fynd ati i gyflawni'r weledigaeth.

21. Caiff unrhyw gostau staff cysylltiedig eu talu o ddyraniadau staffio EPS a gellir talu costau gweinyddol eraill o'r cyllidebau gweinyddol cyfredol.

22. Mae Tîm Gweithrediadau EPS yn fodlon fod hwn yn cydymffurfio â: Hysbysiad Cyllid Interim 01/2015 (EPS/JH/08/19); Cliriad MEG CSA: CSOT(18/19)-MA216; Cliriad ESNR: ET/CF/18/613; Rhan 2 o Ddeddf Amgylchedd Cymru (Newid Hinsawdd). Rydym wedi ystyried y cyngor a nodir yn hwn a chadarnhawn fod sylw dyledus wedi'i roi i'r effaith ar allyriadau.

23. Cod clirio Cyllidebu Strategol: SB0704/5.

Ymchwil a / neu ystadegau

24. Nid oes unrhyw ymchwil nac ystadegau sydd angen cael eu clirio gan y Gwasanaeth Gwybodaeth a Dadansoddi (KAS) yn y papur hwn. Fodd bynnag, mae KAS yn rhan o Gam 2 o'r adolygiad ac fe gyfrannodd y gwasanaeth yn ystod Cam 1 hefyd.

Cyfathrebu a chyhoeddi

25. Argymhellir cynnwys y weledigaeth fel rhan o'r Datganiad Llafar ar gyfer Diwrnod Rhyngwladol y Menywod sydd i'w gynnal ar 5 March. Bydd swyddogion yn cydweithio â staff cyfathrebu i lunio cynllun ar gyfer gweithgareddau mewnol ac allanol.

26. Gellir cyhoeddi'r papur cabinet hwn ar ôl y Datganiad Llafar.

Argymhelliad:

Gofynnir i'r Cabinet:

Nodi'r cynnydd sydd wedi'i wneud o ran yr Adolygiad o Gydraddoldeb Rhywiol

Nodi bod y gwaith i barhau ar sail y weledigaeth a'r egwyddorion ar gyfer cydraddoldeb rhwng y rhywiau yng Nghymru, ac ar sail y diffiniad o Lywodraeth Cymru ffeministaidd, fel y'i nodir yn y papur hwn

Nodi y caiff y camau nesaf eu cytuno mewn cyfarfodydd dwyochrog, rhwng y Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip

Gweithio Cydgysylltiedig

27. Mae'r papur hwn wedi bod yn destun 'sesiwn herio' gan yr Ysgrifennydd Parhaol.

Jane Hutt AC
Dirprwy Weinidog a'r Prif Chwip
Chwefror 2019